

5.3 Willem Barentsz

's Morgens zagen we een witte beer zwemmen. We roeiden erheen om hem met een strop te vangen. Maar toen we dichterbij kwamen bleek hij zo sterk dat we niet meer durfden. We gingen terug naar het schip om meer volk en wapens te halen. Gewapend met musketten, geweren en hellebaarden gingen we voor de tweede keer op hem af. De kleine sloep van Jan Cornelisz kwam ons te hulp. Samen vochten we wel twee uur lang met de beer, want hij was zo sterk dat onze wapens hem nauwelijks verwondden. Toen iemand een grote bijl zo hard in zijn rug sloeg dat hij erin bleef steken, zwom de beer gewoon weg. Wij roeiden hem achterna en slaagden er tenslotte in om zijn kop met een bijl in stukken te slaan, waarop de beer eindelijk stierf. We brachten hem bij Jan Cornelisz aan boord waar we hem vilden. De huid was wel twaalf voet lang. We wilden ook van hem eten, maar dat smaakt ons niet. Het eiland noemden we Bereneiland.

Opgetekend door Gerrit de Veer (1598)

Bewerkt naar modern Nederlands door Vibeke Roeper en Diederick Wildeman

Eind 16e eeuw dreef Nederland handel met het Verre Oosten. Omdat de zuidelijke route ernaartoe door vijandelijk gebied voerde, was de motivatie groot om een andere route te vinden. Er werd daarom een aantal pogingen gedaan, om via het noordoosten een zeeweg naar Oost-Indië te vinden. De eerste poging was die van Olivier Brunel in 1584. Eén van de grondleggers van de VOC, **Balthasar de Moucheron**, een Antwerpse koopman die naar Middelburg was verhuisd, financierde de reis. Brunel bereikte Nova Zembla en de monding van de Petsjora. Daar verdronk hij echter, waarna zijn bemanning terugkeerde naar Enkhuizen.

Balthasar de Moucheron kende de weg tot aan Nova Zembla en wendde zich tot prins Maurits en tot de Staten van Holland en Zeeland. In 1594 kwam de Staten Generaal met twee schepen onder bevel van Cornelis Nay. Hij kreeg de opdracht om door de zeestraat Jugorskij Sjar en over de Karazee te zeilen om daar kusten en wateren te verkennen, en daarna naar huis terug te keren. Op aandrang van de Amsterdamse theoloog en geograaf **Petrus Plancius**, voegde de Admiraliteit van Amsterdam daar een schip aan toe met **Willem Barentsz** als stuurman. Plancius was het niet eens met Moucheron; hij was van mening dat een Noordelijke route alleen via de open Poolzee mogelijk was. Plancius had een belangrijk aandeel in het vaarplan en het was op zijn aandrang dat het Amsterdamse schip een route zou zoeken ten noorden van Nova Zembla. Op 5 juni zeilden de drie schepen van Texel weg en in het hoge noorden scheidde Barentsz zich van de anderen, om hen op 16 augustus bij Waygats weer te ontmoeten. Barentsz had boven Nova Zembla om de Karazee bereikt, maar moest vanwege drijfjns en onwil van de bemanning via dezelfde route terug. De anderen

waren door de Straat van Nassau in de Karazee terecht gekomen. Zij hadden weinig belangrijks ontdekt, maar doordat in het verslag een mooiere voorstelling van zaken werd gegeven, werd een jaar later een complete handelsvloot naar Oost-Indië gestuurd, welke gebruik zou maken van de zogenaamd ontdekte route.

Zeven schepen voeren uit, waarvan er twee na het bereiken van Kaap Tabin weer terug zouden keren om over de vorderingen te berichten. De andere vijf, volgeladen met handelswaar, stonden onder bevel van Nay, Tetgales, Barentsz, Van Heemskerck en Van Linschoten. De verwachtingen waren hooggespannen en daarom was de teleurstelling des te groter toen de vloot door ijs niet verder kwam dan even voorbij de Straat van Nassau. Jan Huygen van Linschoten had bij de vorige reis een ton geplaatst als baken. Maar deze ton werd niet teruggevonden en zou daarom het onderwerp van een spotlied worden dat eeuwen later nog door kinderen gezongen zou worden:

*Jan Huygen en de ton,
met een hoepeltje er om,
Jan Huygen, Jan Huygen,
de ton begon te buigen, te buigen ...
en de ton die viel in duigen!*

De Staten Generaal staakten nu de directe ondersteuning van deze ontdekkingsreizen.

Maar nog in hetzelfde jaar stelde de Amsterdamse vroedschap 12.000 gulden beschikbaar voor 2 schepen met als doel via de noordelijke route naar Oost-Indië te varen. Ook ditmaal was dominee Plancius een van de belangrijkste voorbereiders. Op **18 mei 1596** begon de beroemde reis van **Willem Barentsz** en **Jacob van Heemskerck**, die zou leiden tot de overwintering op Nova Zembla.

Het admiraalschap berustte bij Jacob van Heemskerck Heijndricksz, Willem Barentsz was de opperstuurman, op wie het volk 'naast Godt het meest betrouwde', en het tweede schip werd geleid door **Jan Cornelisz Rijk**.

Na twaalf dagen noordwaarts gezeild te zijn, bereikten zij 69°24'N en op 1 juni werd geconstateerd dat de zon niet meer onderging. Alhoewel Barentsz het er niet mee eens was, werd de koers volgens de theorie van Plancius zuiver noordelijk gesteld. Op 5 juni zeilden zij door het eerste ijs. Gerrit de Veer schrijft:

'De 9e juni vonden wij een eiland dat op den hoogte van 74 graden en 30 minuten ligt en naar onze schatting 5 mijlen groot is. De 10e juni zetten wij onze sloep uit en voeren met acht personen naar het land en toen we bij Jan Cornelisz schip kwamen, kwamen er nog acht man in onze sloep, waaronder hun stuurman. Toen vroeg Willem Barentsz onze stuurman hem, of we niet veel te westelijk waren, maar dat wilde hij niet bekennen, waardoor er weer veel woorden vielen, want Barentsz wilde het tegendeel bewijzen, waarin hij gelijk had.'